

EPONYMS IN MEDICAL TERMINOLOGY

BUJALKOVA M

EPONYMÁ V LEKÁRSKEJ TERMINOLÓGII

Abstract

Bujalkova M:

Eponyms in Medical Terminology
Bratisl Lek Listy 1999; 100 (5): 271–272

Use of eponyms and their frequency in anatomical and clinical medical terminologies are compared. In the standard anatomical terminology, use of eponyms in the macroscopic anatomical terms is not allowed. In the clinical terminology, on the other hand, the use of eponyms is very frequent. In conclusion the author presents advantages and disadvantages of the eponym use. (Ref. 7.)

Key words: eponym, anatomical nomenclature, clinical medical terminology.

Abstrakt

Bujalková M.:

Eponymá v lekárskej terminológii
Bratisl. lek. Listy, 100, 1999, č. 5, s. 271–272

Porovnáva sa výskyt a používanie eponým v anatomickej a klinickej lekárskej terminológii. Oficiálne anatomické názvoslovie nepripúšťa používanie eponým v makroskopickej anatómii, v klinickej lekárskej terminológii sa eponymá vyskytujú a používajú veľmi často. V závere autorka uvádza výhody a nevýhody používania eponým. (Lit. 7.)

Kľúčové slová: eponymum, anatomická nomenklatura, klinická lekárska terminológia.

Význam pre prax a ďalší rozvoj vedeckého bádania

Termíny motivované menom objaviteľa sú v lekárskej terminológii veľmi časté. Ich zriedkavé používanie v anatomickej terminológii a neúnosné používanie v klinickej lekárskej terminológii ozrejmuje táto práca.

Eponymá sú pomenovania na označenie nejakého javu alebo predmetu, ktorý súvisí so skutočnou alebo legendárnou osobou (gr. epónymos = dávajúci meno niekomu, niečomu). Využíva sa tu teda meno osoby, ktorá daný jav objavila, alebo opisala ako prvá, resp. podstatne prispela k jeho rozšíreniu, a je s ním tak tesne spojená, že sa jej meno stalo označením pre túto vec. Slovenský terminológ Ivan Masár nazýva takéto typy pomenovaní novším názvom dedikačné termíny (Masár, 1991), t.j. pomenovania na počesť autora, vynálezcu atď. (z lat. dedicare = venovať).

Medzi používaním eponým v anatomickej a klinickej lekárskej terminológii je zásadný rozdiel. Anatomická terminológia v minulosti obsahovala toľko synonym a eponým, že to viedlo k obmedzeniu zrozumiteľnosti textov. Anatómovia si uvedomili, že takáto „terminologická anarchia“ je v rozpore s vedeckosťou a začali uvažovať o zjednotení názvoslovía. Po dvoch pokusoch

o vypracovanie jednotnej anatomickej nomenklatúry (Bazilej 1895, Jena 1935) úspešne ukončil tento zámer medzinárodný tím odborníkov, keď roku 1955 na medzinárodnom kongrese anatómov v Paríži schválil novú anatomickú terminológiu. Parížske anatomické názvoslovie (Parisiensia Nomina Anatomica (PNA)) sa riadi týmito hlavnými zásadami:

- každý útvar má byť označený len jedným termínom,
- každý výraz má byť krátky, výstižný a popisný,
- termíny majú byť podľa možnosti latinské,
- z makroskopickej anatómie sa vylučujú eponymá.

Táto nomenklatura sa pravidelne reviduje na kongresoch anatómov. Doteraz prebehli revízie roku 1960 (New York), 1965 (Wiesbaden), 1970 (Leningrad), 1975 (Tokio), 1980 (Mexiko) a 1985 (Londýn). Posledná revízia, ktorá vyšla tlačou, je z roku 1989 (Nomina anatomica spolu s Nomina histologica a embryologica, 6. vyd. Edinburgh, London, Melbourne a New York 1989).

Zásady platnej anatomickej nomenklatúry teda nepripúšťajú používanie eponým v makroskopickej anatómii. Preto napr. zastaralý termín *tuba auditiva Eustachi* nahradil nový termín **tuba auditoria**, podobne:

tuba uterina Fallopii – **tuba uterina**
tendo calcaneus Achillis – **tendo calcaneus**

Institute for Foreign Languages, Jessenius Medical Faculty, Comenius University, Martin

Address for correspondence: M. Bujalkova, PhD, Institute for Foreign Languages, JLF UK, Zaborského 2, SK-036 45 Martin, Slovakia.
Phone: +421.842.349 82, Internet: bujalkova@doktor.jfmed.uniba.sk

Ústav cudzích jazykov Jesseniovej lekárskej fakulty Univerzity Komenského v Martine

Adresa: PhDr. M. Bujalková, CSc., Ústav cudzích jazykov, JLF UK, Zaborského 2, 036 45 Martin.

glandula Bartholini – **glandula vestibularis major antrum Highmori** – **sinus maxillaris**

Klinická medicínska terminológia nemá na rozdiel od morfológických disciplín k dispozícii zjednotenú a ustálenú terminológiu. Aj keď sa klinické termíny netvorí celkom ľubovoľne, často vznikali názvy chorôb empiricky a živelne. Choroby nie sú jednotne vymedzené a hoci existuje medzinárodná štatistická klasifikácia chorôb, nie je zostavená podľa prísnych logických hľadísk. Niektoré choroby sa vymedzujú podľa anatomického hľadiska, iné podľa prevládajúceho príznaku, ďalšie podľa príčiny choroby, jestvujú aj metaforické pomenovania chorôb. To má za následok veľký výskyt synonym a eponým, nedostatočnú presnosť a jednoznačnosť termínov a ich definícií.

K nejednotnosti klinicko-medicínskej terminológie prispieva aj to, že sa klinická medicína rozvíja rýchlo, získavajú sa nové poznatky a prehodnocujú sa staré. Tak prebiehajú zmeny v názoroch, a tým aj v pomenovaní chorôb. Tento často neprehľadný stav sa snaží riešiť Rada pre medzinárodné organizácie lekárskeho vied (CIOMS) spolu s WHO, ktoré určili pravidlá na vypracovanie medzinárodnej nomenklatúry chorôb.

V súčasnej klinickej terminológii sú eponymá veľmi frekvencované a ich počet sa každý rok zvyšuje. Najčastejšie tu eponymá označujú nejakú chorobu, symptóm, syndróm, reflex, skúšku, reakciu, postup atď.

Latinský termín pre chorobu pomenovanú podľa nejakého autora sa tvoril tradične tak, že sa k vlastnému menu pridala koncovka -i (ako znak genitívu singuláru) a tento tvar sa spojil so substantívom *morbus*, napr. **morbus Basedowi**, **morbus Wilsoni**, podobne so slovom *bacillus*, napr. **Bacillus Hanseni**, alebo *operatio* v spojení s predložkou *secundum XY* (podľa XY), napr. **operatio secundum Billroth** (Kábrt a Kábrt, 1988).

Novšie sa však uprednostňuje pomenovanie bez koncovky -i, teda **morbus Basedow**, **morbus Wilson**. Veľmi frekvencované termíny so slovom *sympťóm*, *syndróm*, *test* sa používajú už len v slovenčine, napr. **Marfanov syndróm**, **Downov syndróm**, **Guthrieho test**, poslovenčené sú aj konkrétne názvy chorôb, napr. **Addisonova choroba**, **Huntingtonova chorea**, **Duchenneova svalová dystrofia** (Sršeň a Sršňová, 1995).

Niektoré eponymá sú také rozšírené, že sa apelativizovali. V tomto prípade sa vlastné meno (*proprium*) stalo odvodzovacím základom na utvorenie všeobecného mena (*apelatívum*), napr. **röntgen**, **mendelizmus**, **basedow**.

Osobitným spôsobom sa používajú mená osôb pri označovaní niektorých systémov krvných skupín, napr. **systém Lutheran**,

systém Duffy, **systém Kidd** atď. Tieto systémy sa väčšinou pomenovali podľa priezviska osoby, u ktorej sa prvý raz zistil antigén (Duffy, Kidd). Skratka priezviska a rodného mena, resp. časti priezviska, potom označuje príslušný gényový lokus, napr. **lokus Jk** (od J. Kidd); **lokus Fy** (Duffy). Systém Lutheran je zasa nazvaný podľa mena nositeľa antigénu vyvolávajúceho protilátkovú odpoveď (Ferák a Sršeň, 1990). Na rozdiel od eponým typu Turnerov syndróm je v týchto názvoch meno osoby použité ako postponovaný atribút (tzv. progresívna sekvencia).

V prospech používania eponým hovoria tieto argumenty:

- eponymá jedným slovom často sprostredkujú zložitú a komplexnú charakteristiku, ktorá by sa inak musela vyjadriť dlhými opisnými názvami,
 - eponymá nepomýliteľne a jednoznačnejšie označujú daný pojem ako všeobecné substantíva (Šimon, 1990),
 - niektoré eponymá sú také známe, že by ich nahradenie opisnými názvami spôsobilo ešte väčší terminologický chaos, ako by terminológiu redukovalo; zrušenie prijatých a dlhodobo používaných známych eponým by bolo problematické, ale i nežiaduce – napr. röntgenológia (Řešetka, 1977).
- Ako nevýhody sa pri eponymách javia tieto skutočnosti:
- pre neodborníka nemajú význam, a preto sa ťažšie pamätajú ako názvy, ktoré vystihujú lokalizáciu, etiológiu a pod. (Šimon, 1990),
 - týmto sa zužuje sféra ich používania na úzky okruh odborníkov.

Literatúra

Ferák V., Sršeň Š.: Genetika človeka. 2. vydanie. Bratislava, SPN 1990.

Kábrt J., Kábrt J.: Lexicon medicum. Praha, Avicenum 1988.

Masár I.: Príručka slovenskej terminológie. Bratislava, Veda 1991.

Ladziansky-Ledényi J. A.: Nomina anatomica – slovenské telovedné názvoslovie. Martin, Matica slovenská 1935.

Nomina anatomica (sixth edition) together with Nomina histologica and Nomina embryologica (third edition). Edinburgh—London—Melbourne—New York, Churchill Livingstone 1989.

Řešetka M.: K otázce užívání eponym a popisných názvů v anglické lékařské terminologii. Bratisl. lek. Listy, 67, 1977, č. 6, s. 631—774.

Sršeň Š., Sršňová K.: Základy klinickej genetiky. Martin, Osveta 1995.

Šimon F.: Latinská lekárska terminológia. Martin, Osveta 1990.

Received November 25, 1998.

Accepted February 26, 1999.